

Filosofin som postmodern lekstuga

Postmodernisterna vill leka filosofer, skriver Fredrik Stjernberg.

Termen "postmodernism" står för mycket. Det finns postmodernistisk arkitektur, litteratur, konst, filosofi; ja ibland hör man talas om postmodernistiska företag och postmodernistisk företagsledning. Idag handlar det om postmodernistisk filosofi. Arkitekten Charles Jencks skrev angående postmodernismen inom arkitekturen, att "modern arkitektur dog i St. Louis, Missouri, den 15 juli 1972, klockan 15:32." Så enkelt är det inte att karaktärisera postmodernism och modernism inom filosofin, eftersom postmodernistisk filosofi är en – medvetet – disparat företeelse (för att de inte tala om att det snarare är postmodernism som är död).

Sokalseminariet 4

I grova drag kan man säga att postmodernistisk filosofi utmärks av att vara *mot* saker. Man är *mot* tanken på en objektivt existerande yttervärld, man är *mot* tanken att det finns något sådant som kunskap, man är *mot* tanken att det finns väsentliga egenskaper, grunder för kunskap och så vidare. Det låter som en skepticitisk, relativistisk och närmast nihilistisk inställning och är det i stort sett. Däremot vänder sig postmodernisterna nästan samfällt mot tanken att deras inställning är skepticitisk, relativistisk eller nihilistisk – ska man vara motvalls, så ska man. (Ställda inför denna karaktärisering, skulle de knappast förväna svara "Nä, vi är inte motvalls".)

Skälen till denna negativism är av två slag, dels teoretiska, dels

knutna till postmodernisternas egna uppfattningar om vad de håller på med, och jag ska ta upp dem i tur och ordning.

De teoretiska uppfattningarna handlar i hög grad om två saker: kunskap och filosofins natur. Den postmodernism som attackeras genom Sokals bluff och senare genom Boghossians artikel (återgiven i SvD 18–19/1) är åtminstone delvis en riktning med gamla filosofiska anor. Centralt i en stor del av det postmodernistiska teoribygget (i viss mån är det ett teoribygge) har varit att än det ena, än det andra är en social konstruktion. Sator og myter är precis lika bra som vetenskapligt prövade utsagor. Med "lika bra" menas här inte lika bra i största allmänhet, lika spännande eller något sådant. Det som menas är att de är lika *sanna*, i lika hög grad kunskap och lika välgrundade. Vi kan inte komma närmare varandra än att myten är "sann för mig", medan den vetenskapliga redogörelsen är "sann för dig". Redan Platon noterade i dialogen *Theaitetos* att tal om sann-för-mig respektive sann-för-dig var självmotsägande. Men vad återstår om möjligheten till rationell övertygelse har försvunnit? Råstyrka.

Makt är kunskap

Den gamla tanken att kunskap är makt får en ny utformning: kunskapsanspråk är egentligen bara maktanspråk. Det finns inget sådant som en oberoende yttervärld, ingen kunskap som är fri från upphovsmännens intressen eller baktankar; det enda som finns är olika, konkurrerande men lika berättigade, anspråk på att sitta inne med makten, att vara den som får kalla sina egna fördomar "kunskap". Alla sätt att "veta" saker är lika bra, det är bara det att vissa

Alla kungens män. Alice tänkte att hon aldrig i hela sitt liv hade sett soldater som var så ostadiga på benen. De snavade i ett över allt möjligt, och varje gång någon föll omkull, föll alltid flera andra över honom, så att marken var täckt av små högar av människor. (Illustration av John Tenniel)

har lyckats ta monopol på kunskapsanspråket (denna tankegång var helt central för den Nietzsche-influenserade Foucault). En postmodernist Mao skulle ha sagt att kunskapen växer ur en gevärs pipa.

Detta synsätt har fått förödande resultat inom humaniora: standarden har sjunkit radikalt, beredskapen mot bluff och illa underbyggda påståenden har försvunnit. Det är inte så konstigt, eftersom redan själva tanken att påståenden skulle kunna vara illa underbyggda har råkat i vanrykte. För postmodernismen återstår ju ingen klar mening i vilken påståenden skulle kunna vara illa underbyggda. Har man väl kommit så här långt, är det svårt att begripa vad man skulle ha sådant som filosofi och vetenskap till. Men det finns ett slags postmodernistiskt svar.

Husserl ingen postmodernist

Fenomenologens skapare, Edmund Husserl, var själv ingen anhängare av de idéer som postmodernister uppskattar. Däremot råkte han bli en viktig faktor i postmodernismens utveckling. Hans artikel "Philosophie als strenge Wissenschaft" ("Filosofi som sträng vetenskap") från 1906 handlar om vad som krävs för att filosofi skall kunna bli en vetenskap. Den tanken är i sig inte ny; Hume var ofta rätt nära den, Kant uttryckte den explicit, och Russell framförde uppfattningen att filosofin borde närma sig vetenskapen ungefär samtidigt som Husserl skrev sin essä. Men Husserls sätt att utveckla denna tanke skilde sig skarpt från Russell – de intog nästan diametralt motsatta ståndpunkter i frågan, trots att de kunde samlas under rubriken "Filosofin bör bli som vetenskapen".

Russell menade att filosofi borde bli som en vetenskap, därför att det inom vetenskapen var legi-

timt att ändra sig, att i ljuset av nya rön inse att man hade haft fel. Här ser vi en tidig föregångare till Poppers falsifierbarhetstanke. Det som är utmärkande för vetenskap är just att vetenskapliga utsagor kan ställas till svars, kan visa sig vara felaktiga. Teologiska idéer kan däremot inte förändras i ljuset av ny erfarenhet. En troende kan hålla fast vid tanken att Gud ordnar allt till det bästa, oavsett vilka olyckor som drabbar honom, men det går inte att hålla fast vid en vetenskaplig teori som är vederlagd. Russell skrev: "Filosofin bör vara styckevis och provisorisk som vetenskapen; slutligt sanning hör till himlen, inte till denna värld."

Husserls uppfattning om vetenskaps natur var väsenskiöld. En vetenskap är vetenskaplig, om dess resultat inte kan ifrågasättas, om de är helt och hållet säkra. Det behövs ingen långtgående skolning i faktiska fackvetenskaper för att få klart för sig att dessa i sådana fall inte är vetenskapliga, men Husserls tanke var att filosofin i varje fall framöver skulle komma att leverera riktiga resultat, och inte som tidigare hämmas av att inte ha kommit fram till något bestående.

Kontinentalfilosofins grund

Russell och Husserl var tidiga portalfigurer för var sin filosofisk riktning, den analytiska filosofin och fenomenologin. Snart sagt alla kontinentalfilosofiska riktningar har utvecklats ur fenomenologin, så även postmodernismen (men det finns andra förebilder, främst Nietzsche). Det finns många skillnader mellan Russell och Husserl, men just denna om filosofins vetenskaplighet fick långtgående verkningar. Husserl kom ständigt att brottas med frågan om hur ett absolut säkert fundament för all kunskap skulle se ut, och när han kom fram till att det inte fanns,

och inte kunde finnas något sådant, så återstod bara förtvivlan.

Ett skäl till att postmodernister så konsekvent har ägnat sig åt att förneka saker, att vara mot det mesta, ligger i synen på den egna verksamheten. Den nämnda besvikelsen över att filosofin inte kan vara en vetenskap i Husserls absurda mening, har drivit dem att inta ståndpunkten att den bara är en lek.

För postmodernismen återstår ju ingen klar mening i vilken påståenden skulle kunna vara illa underbyggda.

Men det sägs ofta också att det finns en djupare tanke bakom detta, en tanke som får politiska implikationer. Tanken är inte bara att man skall leka i största allmänhet, tanken är att man skall vända upp och ner (eller ut och in) på hierarkier och distinktioner. Förhållandet mellan det marginella och det centrala, mellan kunskap och påhitt, mellan tal och skrift, mellan fakta och värde, alla dessa föregivet felaktiga distinktioner eller hierarkier skall omkullkastas. Här får man en direkt koppling till postmodernismens relativistiska verkningar. Allt är lika bra, lika mycket värt, allt kan få kallas kunskap. Detta skulle ge tidigare obeaktade uppfattningar en chans, därav tanken att postmodernismen är en frigrändande kraft.

Postmodernismens påstådda lekfullhet betonas ofta. Man har betonat det ansvarslösa i verksamheten, man leker och har roligt. Kan läsaren få några nya insikter under den nöjsamma läsningen, ja så mycket bättre. Det är väl trevligt om folk rör sig. Och ser man verksamheten som en gren av underhållningslitteraturen, så är det väl inte värre än James Bond eller *Melrose Place*. Men om det skall vara på det viset, varför upprördheten över Sokals bluff? Underhållning som underhållning.

Vill ha kakan kvar

Postmodernisterna försöker äta kakan och ha kvar den. Dels är de roligare än konkurrenterna, dels har de visat att dessa har fel. Det är när man försöker dra slutsatser om vilka resultat som uppnåtts med de förda resonemangen (men kom ihåg, från början var det inte alls tal om att föra några resonemang) som det blir konstigt. Man kan inte samtidigt ägna sig åt oförargligt lekande och allvarligt syftande verksamhet. Antingen konkurrerar man med *Melrose Place* (och då föredrar jag *Melrose Place*), varvid det inte finns anledning att förvänta sig substansiella resultat eller insikter, eller också utövas vetenskap, där man får stå ut med att ens påståenden provas och bedöms utifrån kriterier som sanning, rimlighet, konsistens, stöd i kända fakta och liknande. Svårare än så är det egentligen inte.

FREDRIK STJERNBERG

Tidigare inlägg i seminariet: Introduktion 28/2, Margareta Norlin 5/3 och Svante Folin 12/3.

Småföretagar chic

En ny tid kräver nya idoler. Per-Olof Bolander har hittat två.

Radical chic kallades förläsen för samhällsombordande vänsterideologi som grasserade i den moderiktiga amerikanska societeten kring 1970. Om revolutionen inte var en tejdning skulle den kanske ändå gå att kombinera med det exklusiva cocktailpartyt, för förhoppningen.

Men modet växlar. Nu kan vi här hemma observera hur somliga som tidigare arbetat för revolutionen eller åtminstone vid högtidliga tillfällen försökt erinra sig texten till *Internationalen* låter sig profileras med kittlande borgerliga förtecken.

Härmed avses inte klassiska högborgerliga attribut som dyra viner, finkultur och ett större arv, något många av det klasslösa samhällets främsta förkämpar hade med sig i bagaget från början och ingen längre förväntas dölja.

Nej, jag tänker på den flört med en mer småborgerlig livsstil som framkallat förtjusta flämtningar i journalistkåren. *Småföretagar chic*. Mona Sahlin och Gudrun Schyman startar eget! Samhällsprogrammet i P1 lockar lyssnare med

Monas och Gudruns bästa tips till andra småföretagare. Så spännande, så utmanande!

Och visst har Sveriges småföretagare mycket att lära av Mona och Gudrun. De allra flesta har ju börjat i alldeles fel ånda, det vill säga med själva företagandet. Inte är sofftvserien intresserad av deras barbariskt primitiva försök att utveckla en produkt och erövra en kundkrets. Det vore ju som om författare skulle göra sig kända på att skriva böcker. Inte vill någon läsa en känslostark intervju om problem med regelverk och skatter.

Gör som Gudrun

Nej, gör som Mona och Gudrun. Etablera först en 100-procentig *name recognition* genom att spendera medel som avtaxerats den dumma företagartypen, eller kräv att få spendera ännu mer. Skulle sen företagandet ändå inte gå så bra har du pensionen eller kan i värsta fall bli generaldirektör.

Att Mona och Gudrun inte skulle vara riktiga småföretagare är rent nonsens. Tvärtom representerar de den enligt talesättet äldsta formen av kvinnlig företagsamhet. Den där man säljer sig själv.

PER-OLOF BOLANDER